

ADOPTİANİZM'İN ORTAYA ÇIKIŞI VE ALCUİN'İN ADOPTİANİZM KARŞITI FAALİYETLERİ

Murat Tural^{1*}

¹Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Çarşamba İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü

*murat.tural@omu.edu.tr

⁺ORCID: 0000-0002-1361-4656

Öz– Frankların ikinci hanedanı olan Karolenjler, Avrupa'nın siyasi ve dini haritası üzerinde daha önce hiçbir Cermen kavminin yapmadığı kadar etkiye bulunmuştur. Avrupalılarca, Karolenj hanedanının atası olarak kabul edilen Charles Martel'in 732 yılında Avrupa'daki İslam ilerlemesini durdurması nedeniyle, torunu Şarlman'ın ise 800 yılında papanın elinden taç giymesi ve henüz putperest olan kuzey halklarını zorla da olsa Katolik inanca dahil etmesi sebebiyle mezkûr kıtanın Hristiyan karakteri üzerinde kalıcı bir iz bıraktığına inanılmıştır. Ancak bu askeri ve siyasi başarı, dini hiziplerin meydana çıkışına engel olamamıştır. 8. yüzyılın son çeyreğinde İsa'yı Tanrı'nın evlatlığı olarak kabul eden Adoptionizm, kendisine Endülüs'te yani Müslüman arazisinde sağlam bir zemin bulmuş, bu hizbin Avrupa'nın siyasi ve dini birlikteliğine halel getireceğine inanan Şarlman ve özellikle onun başyardımcısı olan Alcuin ise askeri değilse de papalığın gücünden istifade ederek dini ve yazınsal faaliyetler ile bu görüşlerin bastırılması meselesiyle meşgul olmuşlardır. Sonuçta sapkınlık olarak damgalanan Adoptionizm bir çeyrek asırda sindirilirken, arkasında nereden neşet etmiş olduğu ve desteğini nereden bulduğu gibi birçok soru bırakmıştır

Anahtar Kelimeler – Franklar, Karolenjler, Alcuin, Adoptionizm, İslam.

THE EMERGENCE OF ADOPTIONISM AND ALCUIN'S ANTI-ADOPTIONIST ACTIVITIES

Abstract – On the political and religious map of Europe, Carolingians that came to the forefront as the second dynasty of Franks had a deep impact unmatched by any previous Germanic tribe. Since Charles Martel who was acknowledged by Europeans as the forefather of Carolingian dynasty stopped the advancement of Islam in Europe in 732 CE, and his grandson, Charlemagne, who was enthroned by the Pope himself in 800 CE made sure that the northern peoples who were still pagan at that time converted to Catholic belief even though by force, it was believed that both statesmen left a permanent imprint on the Christian character of the European continent. However, this military and political success did not prevent the emergence of certain religious sects. Among them, Adoptionism which accepted Jesus as the adopted son of God found a fertile ground for itself in the Muslim-dominated Andalusia in the last quarter of the 8th century. Charlemagne saw this faction as a threat to the political and religious unity of Europe and diverted considerable energy to suppressing its views, especially with the help of his chief court scholar Alcuin who used the papal power for religious and literary efforts to counter their influence. While Adoptionism which was branded as heresy was suppressed in a quarter of a century in the end, it left behind several questions such as 'Where did it arise from?' and 'Where did it obtain its support from?'

Keywords – Franks, Carolingians, Alcuin, Adoptionism, Islam.

Giriş

Hristiyanlık Afrikalı tüccarlar ve savaşçılar aracılığıyla İspanya'ya 3. yüzyılın ortalarında girmeye başlamış, bu sebeple Afrika'da en azından iki asır önce kök salmış olan Hristiyanlık kıtanın kuzey komşusu üzerinde kalıcı etkiler bırakmıştı. Bu dini altyapı bir yana, Roma'nın Avrupa'nın diğer kısımlarına nispetle İspanya'da hissedilebilir bir askeri kuvveti olmamasından ötürü, Vizigotlar 5. yüzyılın ortasında İspanya'ya çok da zorlanmadan adımlarını atmışlardı. Ancak onlar imparatorluk içine dahil olduklarında veya biraz sonra Aryanizm inancına bağlanmışlardı. Dolayısıyla detaylarına çok fazla vakıf olamasak da, İspanya'da bundan sonra Aryanizm mensubu cemaat ile Katolik kilise üyeleri arasında gizli ve bazen kendisini görünür kılan bir rekabet hasıl olmuştu. Avrupa'da özellikle Fransa'da Katoliklere karşı sınırlamalar Merovenj kralı Clovis'in 507 yılında bu mezhebe geçişiyle birlikte bir nebze son bulmuştu ancak İspanya'da Vizigot kralı Leovigild (568-586) zamanında Katolik kilise üyeleri belki de en zor zamanlarını deneyim etmişlerdi. Leovigild hakimiyetini tam anlamıyla hissettirebilmek için bir dizi önlem almıştı. Öncelikle siyasi rakiplerinden bir kısmını sürgün bir kısmını da infaz ettirmişti (Isidore of Seville, 1970: 23-24). Ardından Vizigotlar ve Romalılar arasındaki evlilikleri yasaklamıştı. Bir keşiş olan ve sonrasında Katolik olup Gerona piskoposluğu da yapan Biclario bu dönem için önemli bir kaynak mahiyetindedir. Keza Sevilyalı Isidore (ö. 636) de Gotların tarihini yazarken bu eserden istifade etmiştir. Biclario'nun kroniğine göre, 580 yılında Toledo'da bir konsil toplanmış, burada Aryani hassasiyetleri vurgulanmış, yani Baba ve Oğul'un ebediliği doğrulanmış fakat Kutsal Ruh'un varlığı inkâr edilmişti. "Aryani konsil" olarak literatüre geçen bu toplantıda Aryanizm'e geçişi kolaylaştırmak için Katoliklerin yeniden vaftiz edilmesinin gerekmediği de bildirilmişti (John of Biclario, 2011: 68-69). Avrupa'nın batısında Vizigot kralının bu çabaları, doğu tarafında daha imparatorluk parçalanmadan evvel hüküm süren I. Konstantin (ö. 337) ve sonrasında Justinianus'un (ö. 565) siyasi birlik için inançta birliği sağlama gayretlerini hatırlatsa da, adı geçen Vizigot kralı hakimiyeti altındaki topraklarda çok az insanın İznik itikadından vazgeçmesini sağlayabilmişti (Thompson, 1969: 78; Wood, 2012: 44-45). Nitekim Leovigild'in tüm bu çabaları ardılı Reccared'in Katolik inancında karar kılmasıyla sonuçsuz kalmıştı (John of Biclario, 2011: 73; Isidore of Seville, 1970: 24-25; Özdemir, 2017b: 41). Bu gelişmelerden anlaşılacağı üzere, özellikle Vizigotlar zamanında Toledo şehri dini tartışmaların merkezi olmuş, hatta 681 yılında aynı şehirde toplanan konsil Toledo'yu başpiskoposluk merkezine yükselterek İspanya kilisesinin başlıca temsil yetkisini onun üzerine bırakmıştı. 711 yılında İspanya'ya çıkan Müslüman

fatihlerin ilk ele geçirdikleri yerlerden biri de Toledo şehri idi. Ülkenin İslam hakimiyetiyle tanışmasından sonra buradaki Hristiyanlara karşı yapılan muamele ise diğer yerlerdeki örneklerinden çok fazla bir farklılık arz etmemişti. Kimileri bunu vergi hassasiyetiyle açıklamaya kalkışsalar da, İslam'ın en başından beri benimsediği hoşgörü politikası bu yeni topraklarda da geçerli olmuştu (Özdemir, 2017b: 46-50).

Fethin ilk yüzyılında İspanya'daki İslam varlığı ile Hristiyan güçler arasındaki mücadele söz konusu edildiğinde mezkûr kıtanın batısında gerçekleşen birkaç olayın zikri yolunun tutulduğuna şahit olunmaktadır. Bunlardan ilki şüphesiz Puvatya Savaşı'dır. Bu savaşta Frankların ikinci hanedanı olan Karolenjlerin atası sayılan Charles Martel, Endülüs'ten Fransa'ya geçen İslam ordularını 732 yılında gerçekleşen savaşta durdurmuş ve haklı bir şöhretin sahibi olmuştur. Zira kendisine bu savaşta galibiyetinden ötürü *hammer* yani *çekiç* lakabı verilmiş, dahası elde ettiği zafer Avrupa Hristiyanlığının teminatı olarak değerlendirilmiştir (Fouracre, 2006: 89; Falk, 2010: 32, 42). Franklar ve İspanya'daki Müslümanların askeri alanda öne çıkan diğer bir karşılaşması ise Roland Destanı'nın ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir. Yukarıda adı geçen Charles Martel'in torunu olan Şarlman'ın İspanya topraklarına olan ilgisi yüzyıllar sonra meydana çıkan bu destana esin kaynağı olmuştur. Kuzeydeki Saksonlara karşı başarılı seferler icra eden ve gönderilen misyonerler aracılığıyla kuzey Avrupa'nın Hristiyanlaşmasına eşsiz bir katkı sunan Şarlman, aynı başarıyı kendi merkezine daha yakın olan İspanya'da da kazanacağını ummuş olmalıdır. İspanya'nın kuzey şehirlerinin Endülüs Emevileri ile olan anlaşmazlıklarını fırsata çevirmek isteyen kral, onların davetine 777-778 yılında icabet etmiş ancak başarısız bir sefer sonucunda geri dönmek zorunda kalmıştır. Geri dönüş sırasında Roncevaux Geçidi'nde Basklılar ordusuna pusu kurmuş, bu olay esnasında Şarlman'ın adamlarından Bretanya kontu Roland'ın da içinde olduğu birçok kişi hayatını kaybetmiştir (The Song of Roland, 1990: 104-105). Destan bu baskında fedakârca savaşan Roland'ın adıyla anılsa da, bu olay doğuda Bizans-İslam sınırında aşağı yukarı aynı zamanda ortaya çıkmış olan Digenes Akrites Destanı ile benzerlik arz etmektedir. Dolayısıyla bir valinin adından mülhem olan bu destanı Avrupa'daki İslam-Hristiyan rekabetinin edebi alana yansımış bir örneği olarak değerlendirmek icap etmektedir. Aynı Şarlman'ın esasında Abbasi halifesi Harun Reşid ile kurduğu diplomatik ilişkiden ötürü Müslümanların muhayyilesinde olumlu bir imajı da yok değildir. Ancak yukarıda adı geçen destanın birkaç yüzyıl sonra Avrupa'dan yola çıkacak olan Haçlı şövalyeleri için esin kaynağı teşkil etmiş olması da kuvvetle muhtemeldir. Bu açıdan

bakıldığında, tıpkı Hz. Muhammed'in çağdaşı Bizans imparatoru Heraclius örneğinde olduğu gibi, Şarlman'ın da Müslümanlarla ilişkileri noktasında birbiriyle çelişen farklı imajları vardır.

Adoptionist Tartışma

Hristiyanlık içerisinde ortaya çıkan ve kısa süre sonra gündemini kaybetmesinden ötürü mezhepleşemeyen Adoptionizm hareketinin kaynağını tarif ederken bazı isimlerin anılması gerekmektedir. Akım genellikle Toledo piskoposu Elipandus'un adıyla tanınır olsa da, bazı isimler arasındaki dostluklar ve çekişmeler bu hareketin doğup büyümesinde ve bu konuda bir literatürün ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu minvalde Adoptionist tartışma evvela 780'lerin başında Elipandus'un İşbiliyeli Migetus'a mektubuyla başlamıştır. Sonra Migetus da ona cevaben bir mektup göndermiştir. Migetus'un hangi tutumu sebebiyle Elipandus'un ona tepki gösterdiği net değildir ancak Migetus'un rahiplerden katı isteklerde bulunduğu ve özellikle teslise bakışından dolayı Elipandus'un tepkisini çektiği bilinmektedir. Zira Migetus teslisi Davud, İsa ve Pavlus üçlüsünde görmüştür (Christys, 2002: 24). Migetus ayrıca, Hristiyanların Müslümanlarla bir arada yemek yemesine de karşı çıkmıştır. Erken dönem Hristiyan konsillerinde Hristiyanların paganlarla ve Yahudilerle bu tür etkinlikler içinde olmamalarını buyuran örnekler vardır. Ancak Elipandus'a göre bu haddini bilmezlikten başka bir şey değildir. Zira İsa bu yolu tutmamış ve O suçlularla oturup kalkmıştır (Williams, 2009: 24). Elipandus, Migetus'u eleştirirken onun kral Davud'u Baba, havari Pavlus'u da Kutsal Ruh saydığını söylemiştir (Williams, 2009: 24-25; Pelikan, 1978: 59). Dolayısıyla Adoptionist görüş daha ziyade Elipandus (783-808) ismi ile birlikte anılsa da, daha evvel Davud, İsa ve Pavlus'da tanrısallık izleri gören Migetus'a sıklıkla atıf yapıldığına şahit olunmaktadır. Migetus'un görüşlerinin yaygınlık kazanması ise ona taraftar olup aynı zamanda Roma'da saygı gören Egila sayesinde olmuştur. Bir Got ismini çağrıştıran Egila, başlangıçta papalık ile yakın ilişkileri olan birisi idi. Onun gibi keşişler papalık misyonu olarak Frizyalılar, Saksonlar ve Ren Nehri'nin doğusundaki diğer halklar arasında faaliyet göstermişler ve adı geçen bölgelerde henüz kurulmakta olan kilise organizasyonu için cesaretlendirici bir fonksiyon icra etmişlerdi. Papalık, Egila aracılığıyla bu politikayı İspanya'da da gerçekleştirebileceğini ummuş olsa da, durum burada farklılık arz etmişti. Bunda kuşkusuz Egila'nın 785'te zaten Ortodoks olmayan görüşleri yüzünden kınanan Migetus ile kurduğu ilişki belirleyici olmuştu. 785 yılında Toledo piskoposu Elipandus'un liderliğinde toplanan konsil papanın

da isteğine uyarak Migetus'u mahkûm etmiş hatta o bu konsilde karşıtları tarafından şeytan olarak resmedilmiştir (Palmer, 2014: 151, 154; Özdemir, 2017a: 31). Migetus teslise farklı bir anlam yüklemesine rağmen, o Adoptionistler arasında zikredilmemiştir (Cavadini, 1988: 18). Adoptionistler ise, Pavlus'un Filipililere (2, 6-8) mektubunda söylediği ifadelerden ilham almışlardır: "*O Mesih ki, Allah'ın suretinde olduğu halde, Allah'a müsavi olmağı bir ganimet saymadı; fakat kul suretini aldı, ve insanların benzeyişinde olarak, kendini hâli kıldı; ve şekilde insan gibi bulunarak ölüme, hatta haç ölümüne kadar itaat edip nefsinin alçalttı.*" (Dales, 2013: 61). Dolayısıyla Adoptionistlere göre İsa ezeli değildir, o da diğer insanlar gibi doğmuş ve yaşamıştır. Vaftizi esnasında ise "Tanrı'nın evlatlığı" olmuştur. Bu yüzden İsa'yı, Tanrı doğasına sahip şekilde tanımlamak gerekir (Ehrman, 1993: 14). Hristiyan geleneğine göre, Tanrı İsa kendisine dışı bir rol biçilen kilise ile evlenmişti. Adoptionistler de bu yaklaşımlarıyla İsa'ya evlatlık rolü biçmiş oluyorlardı (Pelikan, 1978: 56). Anlaşılan o ki Adoptionist tartışma teslisin birinci ve ikinci uknumlarının birbirleriyle ilişkisi üzerinden başlamış ve bu minvalde devam etmişti (Laistner, 1976: 286).

Papalık aslında Elipandus'un görüşlerinden de rahatsızlık duysa da, Migetus üzerine konsilin aldığı karardan duyduğu memnuniyeti izhar etmiştir. Elipandus'a ilk kez sert muhalefet eden kişi ise kuzeyden bir keşiş olan Liebanalı Beatus olmuştur. Beatus'a göre, İsa'nın Tanrı'nın Oğlu olduğuna inanmayanlar İsa-karşıtlarıdır ve Elipandus İsa'yı Tanrı'nın gerçek Oğlu olarak kabul etmediğinden o da İsa-karşıttır (Poole, 2009: 51). Beatus, İsa-karşıtlarının lideri olarak gördüğü Elipandus'u Maniheistler gibi düalist olmakla suçlamıştır (Matter, 2008: 513; Dales, 2013: 62). Oysa Elipandus kendi tuttuğu yolun Ortodokslukla ve Katolik gelenekle tezat oluşturduğu kanaatini taşımamıştır. Derecesini bilemesek de, Beatus ve Elipandus arasında siyasi ve dini açıdan bir rekabet olduğu da aşikârdır (Dales, 2013: 63). İspanya'nın kuzeyinde bulunan Austurias Krallığı'nın dini hayatına yön vermeye çalışan Beatus, aynı zamanda tüm İberya'nın Müslümanlardan ve Hristiyan heterodoksisinden arındırılmasının gerekliliğine inanmıştır. Dolayısıyla Beatus'un, Adoptionizm'in İslam'dan esinlenmiş olabileceği fikri hem Şarlman hem de papalıkça reddedilmemiştir (Poole, 2009: 51-52).

Bu zamanda Elipandus'un destekçisi ise Doğu Pireneler'de Urgel adlı küçük bir kasabanın piskoposu olan Felix'dir. Endülü'sün dışından Elipandus'a destek veren ilk kişi olan Felix'in bulunduğu bölgenin Frankların hakimiyetinde olması

esasinda meselenin bu derece dallanıp budaklanmasının esas sebebi gibi durmaktadır (Cavadini, 1988: 198-199). 8. yüzyılın sonları yaklaşırken Elipandus ve Felix'in peşi sıra toplanan konsillerde mahkûm edildiklerine şahit olunur (Laistner, 1976: 287; Collins, 1998: 130). Papalığın kınamasından önce Felix, Şarlman'ın Ratisbon'daki sarayına davet edilmiş, sonra Roma'ya gönderilerek bir süre göz hapsinde tutulmuş, hatalı görüşlerinden döndüğünü söyleyerek inancını tazelemiş ancak sonra salıverilince Müslüman İspanya'ya gidip tekrar eski düşüncelerini açıklamaya devam etmiştir (Collins, 1991: 210). 794 yılındaki Frankfurt Konsili ve 798 yılında Papa III. Leo'nun başkanlığında Roma'da toplanan konsil Felix ve Elipandus'un görüşlerini kınamıştır. Felix ardından Aachen'de Alcuin ile teolojik bir tartışmaya daha girmiş sonra Lyon'da hapsedildiği bir manastırda 818 yılında hayata gözlerini yummuştur (Collins, 1991: 211; Genç, 2013: 159). Elipandus'un ve Felix'in görüşleri, İspanyol piskoposların çoğunun karşı tutumlarından dolayı kısa süre sonra bastırılmışsa da (Laistner, 1976: 288)¹, İspanya'da Adoptianizm'in nasıl tükendiğiyle ilgili elimizde tatmin edici bir delil bulunmamaktadır (Harnack, 1899: 292).

İspanya özellikle 8. ve 9. yüzyıllarda heretik akımların yuvası olarak görülmüştür (Pelikan, 1978: 52). Bu yüzden sapkınlık olarak nitelenen bu akım "İspanyol Adoptianizmi" olarak adlandırılmıştır (McWilliam, 1990: 75).² Adoptianizm'in tartışıldığı esnada Vizigotlardan eser kalmamasına rağmen, "Vizigotik Adoptianizm" (Chandler, 2003: 63), ayrıca Felix'in ileri sürdüğü görüşler için "İspanyol hatası" tarifinin yapıldığına da şahit olunmaktadır (Pelikan, 1978: 52). Yine Felix'in adından mülhem olarak Adoptionistler için Felicianlar tabirinin yaygın bir kullanıma sahip olduğu görülmektedir.

Adoptionist görüşün temsilcileri olan Elipandus ve Felix hakkında çok farklı değerlendirmelere rastlamak mümkündür. Bunun en temel nedeni sapkın olarak nitelenen iki ismin bizlere ulaşan yazıların olmamasıdır. Dolayısıyla daha başka örneklerde olduğu gibi, heretik damgası vurulan bu akımın tarifi çoğu zaman düşmanları tarafından yapılmıştır. Coonrad'a göre, bu hareket ile Hristiyanlığı bir şekilde İslam'a yakın kılarak Müslümanları Hristiyanlaştırmak hedeflenmiş olabileceği gibi, bu görüş İslam'dan etkilenerek de ortaya çıkmış olabilir. Yine eski

Vizigot Kilisesi'nin yeniden canlandırılmak istenildiği gibi, Müslümanlara daha rahat karşı koyabilmek için Adoptionistler İspanyol kilisesinin Roma'dan kopması gerektiğini düşünmüş de olabilirler (Coonrad, 1999: 242). Bizce yukarıda sayılan hususların her biri bir derece bu görüşün ortaya çıkışına etki etmiştir.

Bazı araştırmacılar, erken dönemin Hristiyanları arasında İsa'yı Tanrı olarak kabul etmeyenlerin bulunmasından ötürü Adoptianizm'in kaynağını 8. yüzyılda değil, 2. ve 3. yüzyıl kadar erken bir tarihte aramaktadırlar (Ehrman, 1993: 47 vd.). Çoğunluk ise onun kaynağında 5. yüzyılda yine doğu kökenli ve sapkın bir hareket olarak damgalanan Nestoryanizm izlerini görmüşlerdir (Olds, 2015: 177). 8. yüzyılın İspanyol teologları 431 yılında aforoz edilen Konstantinopolis patriği Nestorius'un çalışmalarından ve görüşlerinden haberdar olsalar da, Adoptianizm'in Nestoryanizm'den neşet ettiğini söylemek için yeterli kanıt yoktur (Harnack, 1899: 283). İspanya'ya adımlarını atan Müslümanlara genellikle misyonerlik dürtüsüyle hareket eden Nesturilerin eşlik ettiklerine dair de açık bir bilgi bulunmamaktadır.

Bazı araştırmacılarca İspanya'da Adoptianizm'in ortaya çıkışında İslam başlıca faktör olmuştur. Bu bakış açısına göre, Endülüs'teki Müslümanlar sadece İspanya'daki kilisenin Roma ile olan bağlantılarını koparmakla kalmamış, aynı zamanda onun Avrupa'nın geri kalanındaki kilise organizasyonu ve düşüncesinden de farklı olmasını sağlamıştır (Collins, 1991: 208). Cabaniss'e göre de, İspanya kilisesi üzerinde Gotlarla gelen Aryanizm inancından ziyade Müslüman fetihleriyle gelen İslam inancı daha büyük bir yıkım yaratmıştır (Cabaniss, 1953: 130).

Adoptianizm'in ortaya çıkışına İslam'ın direkt olmasa da dolaylı yönden bir etkisinin olduğunu peşinen reddetmemek gerekir. Aslına bakılırsa İsa'nın mucizevî doğuşu ve göğe yükselişi örneklerinde olduğu gibi İslam, Hristiyanlığın birçok esasını kabul etmişti. Ancak İslam, İsa'nın Tanrı doğasına sahip olduğu düşüncesini başından beri inkâr etmekteydi. Bir Hristiyanlık mezhebi olan Aryanizm de yüzyıllar önce bu konuda aynı düşüncüyü paylaşmıştı. İslam aynı zamanda İsa'nın çarmıha gerilişini ve O'nun Tanrı'nın Oğlu olduğu hususunu da reddetmekte idi. Bu açıdan bakıldığında Adoptionistler, Aryanizm ve İslam'dan beslenmişlerdi (Samarrai, 1999: 138). Vizigot idareciler önceden meşruiyetlerini sağlamak için Toledo başpiskoposluğunun onayını almak ihtiyacını hissediyorlardı. Yarımada İslam hâkimiyeti yerleştikten sonra ise Müslümanlar doğal olarak Hristiyan kilisesinin bir onayına muhtaç değillerdi. Ancak piskoposluk İslam yönetimi dairesi

¹ Lambert'e göre, "bu zamanda batıda sapkınlık seyrek, dağınık ve şekilsizdir." Malcolm Lambert, *Ortaçağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, çev. Erdem Gökyaran, Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 45.

² İspanya, sonraki zamanlarda Avrupa'da engizisyonun en ileri seviyede uygulandığı bir yer olacaktır. A. S. Turberville, *Medieval Heresy & The Inquisition*, Crosby Lockwood and Son, London 1920, s. 171.

altında kaldığından, Toledo daha önce hiç olmadığı kadar üst düzey bir sorumluluğu üzerinde hissetti, o da Hristiyan kilisesinin koruyucusu olmalı. Williams'a göre Elipandus'da bu kaygı oldukça belirgindi (Williams, 2009: 23).

Her şeye rağmen 8. ve 9. yüzyıllarda İberya'daki Müslümanlar kuzeydeki Hristiyanlar için açık bir tehdit oluşturmamıştı. Ancak yarımada hilafetin ilan edilmesiyle İslam, İsa-karşıtı bir hareket olarak kabul edilmeye başlandı. Sonraki süreçte Peter the Venerable (ö. 1156) ve Joachim de Fiore (ö. 1202) bu düşünceyi işlediler. İkincisine göre, Müslümanlar tam olarak İsa-karşıtı değilseler de, onların gelişleri için uygun zemini hazırlamaktaydılar. Örneğin 997 yılında el-Mansur'un (Muhammed ibn Amir) Santiago de Compostela'ya saldırışı ve doğuda 1009 yılında Fatımi halifesi el-Hakim'in Kumame Kilisesi'ni tahribi, ayrıca Roma'da Aziz Petrus Kilisesi'nin Sicilya'daki Ağlebiler tarafından kuşatılışı bu düşünceye kuvvet katmıştı (Poole, 2009: 58-59; Callahan, 2008: 41-49). Tüm bu olaylar İsa'nın ikinci kez gelişini hazırlayan olaylar olarak yorumlanmıştır.

Adoptionizm meselesini salt onun kaynağında İslam dini veyahut sapkın herhangi bir Hristiyan mezhebi arayan din adamlarının yaptığı teolojik tartışmalarla anlamlandırmak gerekir. Zira Karolenjler her zaman fetih planları içerisindeki alanları kültürel olarak da kendilerine bağlamanın gayretini sarf etmişlerdir. Onlar İspanya'da heretik Adoptionistleri aşırı görüşlerinden vazgeçirmeye çalışırken, aynı zamanda Bizans'taki İkonoklastları da ikna etmenin uğraşını vermişlerdir (Chandler, 2002: 507-508). Henüz ele geçirilen arazilerdeki Saksonlar ve Avarlar gibi halklar ise Hristiyanlaştırılmaya çalışılmıştır. Hatta bu uğurda Karolenjler papalıktan bile daha fazla gayret sarf etmişlerdir (Chandler, 2003: 58; 2002: 509-510; Kelly, 2008: 420 vd.; McKitterick, 2004: 255; Serdar, 2018: 201). Onlar bu özellikleriyle kendilerinden önceki idarecilerden oldukça farklı bir yolu tercih etmişlerdir. Bu yüzden onlar daha önce hiç olmadığı kadar kilisenin kaynaklarını ve adamlarını kullanma yoluna başvurmuşlardır (Nelson, 1994: 60). Zira Şarlman'ın askerlerinin ayak bastığı toprakları çok geçmeden rahipler ve keşişler de mesken tutmuşlardır (Chandler, 2002: 507). Gerçekten de Karolenjlerin manastırlar inşa etmek, din adamlarını ve entelektüelleri himaye etmek ve dini metinleri bir standarda koymak gibi sıra dışı amaçları vardır (Costambeys-Innes-MacLean, 2001: 80). Erken Ortaçağların Hristiyan inancında İsa-merkezcilik oldukça baskın bir şekilde kendini göstermiş, Karolenj çağında ise O'nun Tanrısallığı daha fazla görünür kılınmıştır (Boureau, 2008:

497). "İnanç çağları" tabiri de genellikle Karolenj imparatorluğu zamanını İtalyan Rönesansı'ndan ayırmak için kullanılmıştır (Turberville, 1920: 1).

Franklar, dini birlikteliği sağlamadan Katalonya'da ne kültürel ne de siyasi bir varlık gösteremeyeceklerini biliyorlardı. Bu yüzden Adoptionist meseleyi çözmek için yoğun gayret göstermişlerdi. Zira heretiklik, Karolenjlerin dini politikası için sınırdaki herhangi bir Hristiyan kilisesinden daha büyük bir tehdit anlamına gelmekte idi (Chandler, 2003: 58-59). Esasında Frankların İspanya'ya ilgisi Şarlman ile başlamamıştı. 507 yılında Frankların Merovenj hanedanının kralı olan Clovis zamanında bu ilgi uyanmıştı (Nelson, 1994: 521). 711 yılındaki İslam fetihlerinden sonra Vizigot rahiplerin bir kısmının Franklara sığınmasıyla, Frankların Karolenj hanedanı da İspanya'da ortaya çıkan teolojik problemlerle başından itibaren uğraşmak zorunda kalmıştı (Moore, 2011: 267).

Alcuin'in Adoptionizm Karşıtı Mektupları

Kimileri bu konunun fazlasıyla abartıldığını düşünseler de, ortaya çıkan yazınsal faaliyetler ve siyasi iktidarın bu manada bilim adamlarını desteklemesinden ötürü Avrupa'da bu dönemde "Karolenj Rönesansı'nın yaşandığına kanaat getiren araştırmacılar çoğunluktadır. McKitterick'in deyişiyle, Karolenj medeniyeti büyük oranda onun dininin, yasasının, hükümet şeklinin ve eğitiminin kayıt altına alınması sebebiyle önemlidir (McKitterick, 1998: 297). Şarlman'ın hemen her konuda başyardımcısı olan Alcuin de söz konusu yazınsal faaliyetler içerisinde fazlasıyla yer almıştır (Einhard, 2016: 149). Zira ona ait olduğu tespit edilmiş olan çeşitli konulardaki 300 mektuptan bahsedilmektedir. En azından mezkûr çağ içerisinde bu sayıyla rekabet edebilecek başka bir bilim adamı yoktur (Chandler, 2003: 61). Aynı zamanda saray okulunun da başında olan Alcuin, siyasete olan ilgisini de kaybetmemiştir. Bu manada Alcuin, çağının ondan talep ettiği şeyi fazlasıyla yerine getirmiştir (Fichtenau, 1964: 96). Alcuin'in zihninde batıda Hristiyan bir imparatorluğun yeniden canlanması değil, yaratılması vardır ve bu tasavvur 800 yılında Şarlman'ın papanın elinden taç giymesine karşılık bulmuştur (Wallace-Hadrill, 1962: 113).

Adoptionist tartışma sırasındaki entelektüel seviye oldukça yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Bu zamanda anti-Adoptionist yazılar kaleme alan Alcuin, Aquileialı Paulinus, Lyonlu Agobard ve Anianeli Benedict'in esin kaynaklarının neler olduğu konusunda modern araştırmacıların farklı yorumları bulunmaktadır (Choy, 2016: 50-55). Kimilerine göre bu dönemde Batı, Ortodoks ilkeleri savunmak adına ilk

kez patristik dönemden (2. ve 6. yüzyıllar arası) ve Bizans teolojisinden bağımsız olarak kendi argümanlarını kullanmıştır (Boureau, 2008: 496). Kimilerine göre ise, tam aksine Karolenj teologları Adoptionist heretikleri patristik dönemin diliyle yıpratmaya çalışmıştır (Matter, 2008: 514). Alcuin, Adoptionistlerin görüşlerini eleştirirken Hilary, I. Leo veyahut Büyük Gregory gibi Latin yazarların yazılarından değil; Athanasius, Cyril, Nazianzuslu Gregory ve daha başka Grek düşünürlerin yazılarından istifade etmiştir. Bu kabule göre, sonrakilerin düşünceleri uzunca bir süredir Latin süsü verilmiş şekliyle Avrupa'da biliniyor haldedir (Laistner, 1976: 288).

Karolenj çağının bilim adamları ve piskoposları tıpkı patristik çağinkiler gibi, doktrin tartışmalarında Ortodoksluk veya heretik vasıflandırmaları yapmışlardır. Teologlar çoğu zaman karşıtlarının fikirlerini yanlış anlayıp yanlış yorumlamış; onların Geç Antik Çağ'ın heretik gruplarından olan Aryanizm ve Nestoryanizm ile olan ortak noktalarını deşifre etmeye çalışmışlardır (Gillis, 2017: 5). Her şeye rağmen, patristik dönem ile Karolenj çağı arasındaki en belirgin özellik, ikisinde de şiddetli doktrin tartışmalarının bu manada önemli bir literatürün ortaya çıkmasına kaynaklık etmiş olmasıdır (Laistner, 1976: 286).

30

Adoptionistlerin öğretileri, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, daha ziyade onların muhaliflerinin gözünden bilinmektedir. Franklar ve papalık arasında sıkı ilişkiler varsa da, Adoptionizm ile mücadeleyi Franklar üzerlerine almışlardır (Noble, 2009: 174; Chandler, 2003: 62, 174). Adoptionist tartışma İspanya'da 780'lerin başlarında gün yüzüne çıkmasına rağmen, bu mesele neredeyse on yıl sonra Şarlman ve etrafındakilerin dikkatini çekmeye başlamıştır (Chazelle, 2001: 53). Frankların Şarlman zamanında "ikinci adamı" olarak niteleyebileceğimiz kişi ise Alcuin'den başkası değildir. Hatta onun Karolenj sarayındaki yükselişinin Adoptionistlere karşı yazılarından sonra gerçekleştiği tarzında bir görüş de vardır (Christys, 2002: 26). Alcuin, Elipandus ve Felix'e karşı çıkarken görüşlerini temel olarak İsa'nın tanrısallığı üzerine kurmuştur. Alcuin'in deyişiyle "İsa ve Tanrı arasında bir fark yoktur, Tanrı tümüyle İsa'dadır ve İsa tümüyle Tanrı'dadır." (Chazelle, 2001: 58) Bu gerçeği Alcuin mektuplarından birinde şöyle izah etmiştir: "Işık'tan mahrum olan kimileri, Kutsal Bakire'nin oğlu olup gerçek Tanrı ve Tanrı'nın Oğlu olan İsa'yı inkâr etmekten korkmuyorlar. Bu galat, bazı düşünürlerin zihinlerinde gizliden gizliye gelişme göstermiş ve onlar İsa-Mesih'in Tanrı olduğunu itiraftan istinkâf etmişlerdir." (Allott, 1987: 113 Letter 105).

Alcuin, Elipandus'un baş destekçilerinden biri olan Felix'e yazdığı bir mektupta sitemini şu sözlerle dile getirmiştir: "Saygıdeğer peder ve aziz kardeş, bu rica mektubunu büyük bir sevgi ve tevazu ile zat-ı şahanenize gönderdim. Göklerin Egemenliği altındaki arkadaşlarınıza yeniden katılın. Dünyanın sonu geldiğinde birçoklarının sevgisi soğuyacakken, bizim gibi değersiz insanlar için havarilerin ve İncillerin yol göstericiliğini takipten daha değerli ne olabilir? Tüm dünya bizim İsa'nın Tanrı'nın gerçek oğlu olduğu yönündeki kabulümüze şahitlik eder, zira çok sevgili havari Yuhanna, öz varlığa sahip olarak biricik Oğul'un dünyaya gelişinin hikâyesini kitabında delilleriyle verdikten sonra şöyle bir ilavede bulunmuştur: 'Ne var ki yazılanlar, İsa'nın Tanrı'nın Oğlu Mesih olduğuna iman edesiniz diye yazılmıştır.' (Yuhanna 20, 30-31) ... Hâl böyle iken, niçin O'nun doğumu için 'evlat edinme' sözcüğünü uydurup şüpheye düşüyorsunuz?" (Allott, 1987: 113-114 Letter 106).

Alcuin 799 tarihli mektubunda; Ambrose, Augustine, Isidore ve Jerome gibi saygıdeğer kilise babalarının öğretilerinin karşıtı olarak Austria'da yeni bir Arius'un peyda olduğunu söylemiş (Allott, 1987: 114 Letter 107), 800 tarihinde Arno'ya gönderdiği mektupta ise kutsal babaların ve kral Şarlman'ın huzurunda Felix ile büyük bir tartışmaya giriştiğinden bahsetmiştir. Mektupta Felix, "dik başlı, kendi görüşlerinden başka kimsenin otoritesini kabul etmeyen, aptallıkta en önde giden ancak kendini herkesten daha akıllı zanneden biri" olarak tarif edilmiştir. Ancak mektuba göre Felix, Tanrı'nın lütfu sayesinde hatasından geri dönmüş ve sonunda kendisinin sıkı bir Katolik olduğunu deklare etmiştir. Buna rağmen o bundan sonraki hayatında Lyon piskoposu Laidrad'ın gözetimi altında kalacaktır. Dolayısıyla Alcuin, Felix'in sözünde durup durmayacağını bundan sonraki fiilleriyle meydana çıkacağını bildirmiştir (Allott, 1987: 116 Letter 109).

Alcuin, Frank kralı Şarlman ile sıkı ilişkilere sahip olduğundan ondan habersiz bir iş yapmaya tevessül etmemiştir. Örneğin o bir mektubunda, Roma'da gerçekleşecek olan Felix ile tartışmasından evvel, yani Felix'in görüşlerinin umuma sunulmasından önce bunların Şarlman'a bildirilmesinin önemine dikkat çekmiştir (Allott, 1987: 116 Letter 110). Ayrıca o, Adoptionistler ile mücadelesinde rahiplerin de görüşlerini almış, hatta bazen kendi anti-Adoptionist yazılarının değerlendirilmesi işini onlara havale etmiştir. Örneğin Alcuin 800 tarihinde Lyon piskoposu Laidrad, Narbonne piskoposu Nifridius ve Anianeli keşiş Bededict'e gönderdiği mektubunda, Toledo piskoposu Elipandus'un kendisine yazdığı mektubun yukarıda adı geçen piskoposların eline geçtiğinden haberdar

olduğunu söylemiş ancak bu mektubun başkalarının eline geçip onların zihinlerini karıştırmamasından endişe ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca Alcuin, Elipandus'un yüksek bir makamda olmasından ötürü insanları etki altında bırakabileceği kaygısını da mektubunda yansıtmıştır. Alcuin, Elipandus'un ileri bir yaşta olduğu ve dini bilgi bakımından diğerlerinin saygısını kazandığından, ona başlangıçta alçakgönüllülükle yaklaşarak oldukça yumuşak bir üslup içeren bir mektup kaleme aldığını ve eğer başarabilirse onu bu şekilde yeniden Katolik öğretiye kazandırmanın yolunu aradığını söylemiştir. Ancak kendisinin bu iyi niyetine karşın, mektubu okuyan Elipandus'un hemen şiddetli bir tavır takındığından şikâyet etmiştir. Elipandus'un öfke dolu çıkışına rağmen, Alcuin daha sonra onu doğru yola getirmek için yazılar yazmaya devam ettiğini belirtmiştir. Bunlarda açık bir üslup ile İsa'nın tanrısallığını ona izah ettiğini ve bunu da kilise babalarının konuya dair delillerini hatırlatarak yaptığını söylemiştir. Alcuin bu uğurda kaleme almış olduğu bütün şeyleri yukarıda adları geçen piskoposlara gönderdiğini zikretmiş ancak bunların kendilerince gözden geçirilmeden ve cemaatlerindeki kardeşlerle müzakere edilmeden halka açılmaması tembihinde bulunmuştur (Allott, 1987: 117 Letter 111).

Elipandus'un görüşleri için "İspanyol hatası" tabirini bir mektubunda Alcuin de kullanmıştır. Alcuin bu mektubunda Elipandus'a başlangıçta kardeşlik ruhuyla yaklaştığını ifade etmiştir. O, bu sapkınlığın evvela Cordoba'da (Kurtuba) başladığını ve ilk önce Elipandus'un başka bir heretik olan Felix'e mektubunda gün yüzüne çıktığını belirtmiştir. Alcuin yine yukarıdaki piskoposlar arasında, adı geçen sapkınlar hakkındaki yazdıkları şeylerin bunların umuma sergilenmesinden önce tartışılmasının önemine dikkat çekmiştir. Alcuin bu konuda yazdığı şeyleri kendisi zaman sıkıntısından dolayı yeniden gözden geçiremediği için böyle bir dilekte bulunduğunu itiraf etmiştir. Alcuin kendi yazdıklarını değerlendirebilecek otorite olarak piskoposları görmüş olacak ki, ancak onların gözetiminden geçtik sonra bunların kardeşlere açılmasını istemiştir. Aksi hâlde bu konunun atılacak başka adımlara kadar rafa kaldırılması gerektiğini söylemiştir. Alcuin ayrıca, dört cilt olarak bu konuda yazdığı şeylerin düşmanların eline geçip öteye beriye saçılmaması için bir ciltte toplanmasının önemine dikkat çekmiştir (Allott, 1987: 118 Letter 112).

Alcuin son olarak Arno'ya gönderdiği mektupta, Şarlman gibi bir müdafinin hem kilise hem de tüm Hristiyanlar için büyük bir şans olduğunu söylemiş ancak doğru inancı savunmak uğrunda başkaları tarafından harcanacak olan

mesailerin de gerekli olduğunun altını çizmiştir. Zira Toledo şehrinde mukim Elipandus, hem toplanan konsilce hem de papa tarafından kınanmasına rağmen bir türlü ağırbaşlılık yolunu tutmamıştır. Mektupta içlerinde piskoposlar, papazlar, erkek ve kadınlar bulunan 2000 kişiyi hatalarından döndürmeyi başaran piskopos Laidrad takdir edilmiş, hatta düşmanlık yolunu tutan Felix'in kendisinin bile bu tutumundan halihazırda vazgeçtiğini beyan etmiştir (Allott, 1987: 118-119 Letter 113).

Sonuç

Hristiyanlık içerisinde erken yüzyıllardan itibaren teslisin karmaşık doğasından ötürü hâkim güç tarafından sapkın/heretik damgasını yiyen birçok akım zuhur etmiştir. Aryanizm ve Nestoryanizm örneklerinde olduğu gibi bu hareketlerin ortaya çıktığı coğrafya genel itibarıyla Doğu olmuştur. Adı geçen iki akım ileriki yüzyıllarda ziyadesiyle taraftar toplamış ve geniş halk kitlelerinin mezhebi haline gelmiştir. Bunlardan 4. yüzyılın ilk çeyreğinde sapkın olarak kabul edilen Aryanizm ile birkaç yüz yıl sonra çok uzak olmayan bir coğrafyada ortaya çıkan İslam arasında teslise getirdikleri güçlü eleştiri dolayısıyla benzer yönler vardır. Aryanizm ve İslam, İsa'nın Tanrı olmadığını savunmuştur. 5. yüzyılda yine sapkınlık olarak kabul edilen Nestoryanizm ise İsa'da ilahi ve insani olmak üzere iki farklı şahsiyetin olduğunu ileri sürmüştür. Hâl böyle olunca, daha sonraki yüzyıllarda Adoptianizm gibi benzer hareketler zuhur edince hemen akıllara bu iki heretik damgası yiyen akım gelmiştir. Adoptianizm'in Endülüs'te zuhur etmiş olması ise, doğal olarak bu hareketin neşvünemasına İslam'ın kaynaklık etmiş olabileceği fikrini gündeme getirmiştir. Doğu kaynaklı olan Aryanizm'in ve Nestoryanizm'in hassasiyetlerinin Cermen istilaları ve İslam fetihleri tesiriyle veyahut başka bir şekilde mezkûr kıtaya taşınmış olabileceği fikri bir tarafa, bizce Adoptianizm'in ortaya çıkışına başlı başına teslisin karmaşık doğası etki etmiştir. Zira İsa'nın doğası meselesine türlü yaklaşımlar sergileyen Hristiyan mezheplerinin çokluğu, bu konuda farklı amiller aramanın beyhudeliğine önemli bir işaretler. Dolayısıyla Müslüman Endülüs bu görüşün ortaya çıkması için tali hatta daha düşük seviyede bir etkide bulunmuş olmalıdır. Frank kralı Şarlman'ın başyardımcısı olan Alcuin'in bu meseleye gösterdiği dikkat ise, konu bir çeyrek asırda çözülmüş olsa bile, içinde güçlü bir potansiyeli barındırdığının işareti olarak algılanmalıdır. Adoptionistlerin Avrupa'nın en güçlü kralı (Şarlman) ve belki de en bilge danışmanlarından (Alcuin) biri zamanında ortaya çıkmaları kendileri açısından büyük bir talihsizlik olmuştur. Bu yanlış zaman, Aryanizm ve Nestoryanizm'in yaşadığı kaderi Adoptianizm için oldukça kısa tutmuştur.

KAYNAKÇA

- Allott, S. (1987), *Alcuin of York*, The Ebor Press, York.
- Boureau, A. (2008), "Visions of God", *The Cambridge History of Christianity*, Vol 3, ed. Thomas F. X. Noble-Julia M. H. Smith-Roberta A. Baranowski, Cambridge University Press, Cambridge, 489-509.
- Cabaniss, A. (1953), "The Heresiarch Felix", *The Catholic Historical Review*, Vol. 39, No. 2, 129-141.
- Callahan, D. F. (2008), "Al-Hakim, "Charlemagne and the Destruction of the Church of the Holy Sepulcher in Jerusalem in the Writings of Ademar of Chabannes", *The Legend of Charlemagne in the Middle Ages: Power, Faith, and Crusade*, ed. Matthew Gabriele-Jace Stuckey, Palgrave Macmillan, New York, 41-57.
- Cavadini, J. C. (1988), *The Last Christology of the West: Adoptionism in Spain and in Gaul, AD, 785-817*, Basılmamış Doktora Tezi, Yale University.
- Chandler, C. J. (2003), *Charlemagne's Last March: The Political Culture of Carolingian Catalonia, 778-987*, Basılmamış Doktora Tezi, Purdue University.
- Chandler, C. J. (2002), "Heresy and Empire: The Role of the Adoptionist Controversy in Charlemagne's Conquest of the Spanish March", *The International History Review*, Vol. 24, No. 3, 505-527.
- Chazelle, C. (2001), *The Crucified God in the Carolingian Era: Theology and Art of Christ's Passion*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Choy, R. S. (2016), *Intercessory Prayer and the Monastic Ideal in the Time of the Carolingian Reforms*, Oxford University Press, Oxford.
- Christys, A. (2002), *Christians in al-Andalus (711-1000)*, Routledge, London.
- Collins, R. (1998), *Charlemagne*, Macmillan Press Ltd., London.
- Collins, R. (1991), *Early Medieval Spain Unity in Diversity 400-1000*, Macmillan Education Ltd., London.
- Collins, R. (2004), *Visigothic Spain 409-711*, Blackwell Publishing, Oxford.
- Coonrad, S. W. (1999), *Adoptionism: The History of a Doctrine*, Basılmamış Doktora Tezi, The University of Iowa.
- Costambeys, M.-Innes, M.-MacLean, S. (2001), *The Carolingian World*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Dales, D. (2013), *Alcuin: Theology and Thought*, James Clarke&Co., Cambridge.
- Ehrman, R. L. (1993), *The Orthodox Corruption of Scripture: The Effect of Early Christological Controversies on the Text of the New Testament*, Oxford University Press, Oxford.
- Einhard, (2016), *Vita Karoli Magni*, Çev. Özlem Genç, Gece Kitaplığı.
- Falk, A. (2010), *Franks and Saracens: Reality and Fantasy in the Crusades*, Karnac, London.
- Fichtenau, H. (1964), *The Carolingian Empire The Age of Charlemagne*, trans. Peter Munz, Harper Torchbooks, New York.
- Fouracre, P. (2006), "Frankish Gaul to 814", *The New Cambridge Medieval History*, ed. Rosamond McKitterick, Cambridge University Press, Cambridge, 85-109.
- Genç, Ö. (2013), *Birleşik Avrupa'nın Mimarı Şarman ve Karolenj Rönesansı*, Lotus Yayınevi, Ankara.
- Gillis, M. B. (2017), *Heresy and Dissent in the Carolingian Empire: The Case of Gottschalk of Orbais*, Oxford University Press, Oxford.
- Harnack, A. (1899), *History of Dogma*, V, trans. Neil Buchanan, Little, Brown and Company, Boston.
- Isidore of Seville, (1970), *History of the Goths, Vandals, and Suevi*, trans. G. Donini-G. B. Ford, Brill, Leiden.
- John of Biclaro, (2011), *Chronicle, Conquerors and Chroniclers of Early Medieval Spain*, trans. Kenneth Baxter Wolf, Liverpool University Press, Liverpool.
- Kelly, J. N. D. (2008), *Early Christian Creeds*, Continuum, London.
- Laistner, M. L. W. (1976), *Thought and Letters in Western Europe A. D. 500 to 900*, Cornell University Press, London.
- Lambert, M. (2015), *Ortaçağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, çev. Erdem Gökyaran, Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul.
- Matter, E. A. (2008), "Orthodoxy and Deviance", *The Cambridge History of Christianity*, Vol 3, ed. Thomas F. X. Noble-Julia M. H. Smith-Roberta A. Baranowski, Cambridge University Press, Cambridge, 510-530.
- McKitterick, R. (1998), "Text and Image in the Carolingian World", *The Use of Literacy in Early Medieval Europe*, ed. Rosamond McKitterick, Cambridge University Press, Cambridge, 297-318.
- McKitterick, R. (2004), *History and Memory in the Carolingian World*, Cambridge University Press, Cambridge.
- McWilliam, J. (1990), "The Context of Spanish Adoptionism A Review", *Conversion and Continuity: Indigenous Christian Communities in Islamic Lands, Eighth to Eighteenth Centuries*, ed. Michael Gervers-Ramzi Jibran Bikhazi, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto, 75-88.
- Moore, M. E. (2011), *A Sacred Kingdom: Bishops and the Rise of Frankish Kingship, 300-850*, The Catholic University of America Press, Washington.
- Nelson, J. L. (1994), "Kingship and Empire in the Carolingian World", *Carolingian Culture: Emulation and Innovation*, ed. Rosamond McKitterick, Cambridge University Press, Cambridge, 52-87.
- Noble, T. F. X. (2009), *Images, Iconoclasm, and the Carolingians*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Olds, K. B. (2015), *Forging the Past: Invented Histories in Counter-Reformation Spain*, Yale University Press, London.
- Özdemir, M. (2017a), *Endülüsl Müslümanları (Kültür ve Medeniyet)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Özdemir, M. (2017b), *Endülüsl Müslümanları (Siyasi Tarih)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Palmer, J. T. (2014), *The Apocalypse in the Early Middle Ages*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Pelikan, J. (1978), *The Growth of Medieval Theology (600-1300)*, The University of Chicago Press, London.
- Poole, K. R. (2009), "Beatus of Liebana: Medieval Spain and the Othering of Islam", *End of Days: Essays on the Apocalypse from Antiquity to Modernity*, ed. Karolyn Kinane-Michael A. Riyan, McFarland&Company, London, 47-66.
- Samarrai, A. (1999), "Arabs and Latins in the Middle Ages: Enemies, Partners, and Scholars", *Western Views of Islam in Medieval and Early Modern Europe: Perception of Other*, ed. David R. Blanks-Michael, St. Martin's Press, New York, 137-145.
- Serdar, M. (2018), "Papa II. Urban'ın Papalığı Esnasındaki Siyasî ve Dinî Meseleler Karşısındaki Tutumu", *Orta Çağ'da Din ve Devlet Doğu ve Batı Ekseninde*, ed. Ayşe Atıcı Arayancan, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 201-224.
- The Song of Roland*, (1990), trans. Glyn Burgess, Penguin Books, London.
- Thompson, E. A. (1969), *The Goths in Spain*, At the Clarendon Press, Oxford.
- Turberville, A. S. (1920), *Medieval Heresy&The Inquisition*, Crosby Lockwood and Son, London.
- Wallace-Hadrill, J. M. (1962), *The Barbarian West A.D. 400-1000*, Harper Torchbooks, New York.
- Williams, J. B. (2009), *The Adoptive Son of God, the Pregnant Virgin, and the Fortification of the True Faith: Heterodoxy, the Cult of the Virgin Mary, and Benedict of Aniane in the Carolingian Age*, Basılmamış Doktora Tezi, Purdue University, West Lafayette.
- Wood, J. (2012), *The Politics of Identity in Visigothic Spain*, Brill, Leiden.

EXTENDED ABSTRACT

Different opinions which began to appear in Christianity from very early centuries were regarded as deviance/heresy by the church, and then were tried to be suppressed through literary activities, and violence. At this point, defining an enemy as marginal served to increase the power of church. Considering the history of movements recognized as heretic is as old as the history of church, the approach that the church formed based on the fact that it defined its own Orthodox opinions as enemy comes to mind. One remarkable feature in the early history of church is that movements stigmatized as heretic generally have eastern origins. Eastern-originated heretic opinions have always had an energetic structure in the history of Christianity. For example, the Franks who were mentioned in the study struggled against Adoptionism; however, many people whom Franks are related persisted in the Arianism sect which had been stigmatized as heretic for a long time in the past. Arianism which appeared in Alexandria in the East attained real success in Europe, on the other hand, Nestorianism which was considered heretic chose Asia as its spreading area. From this point of view, Orthodox opinions as well as movements that were stigmatized as heretic affected the spread of Christianity throughout the history.

One of the Germanic tribes, the Franks' close relations with the Papacy from the early times became their distinctive feature. In the eye of the church, the Franks took the privileged position that the Western Rome Empire once held in the political scene. The Franks undoubtedly dominated other societies with the power they received from the Papacy. During this era, uphill struggles took place with the Saxons in the North, and with Avars in the East. The church got involved in these issues because these people were heathens, and while wars were fought, missionary activities were also carried out. Movements such as Arianism, Nestorianism and Adoptionism were generally considered as incorrigible enemies because they arose from the Christianity. Therefore, the church's attitudes toward heathens and groups labeled as heretics differed, and the latter were mostly addressed with literary activities and their re-acceptance into the church community were not approved. The method that the church preferred at this point was generally suppressing it immediately and narrowing its spreading area like fire-fighting. Since the church had previous experience with Arianism and Nestorianism, it eased the fight against future heretic movements. In this respect, the heresy of Adoptionism that the Franks struggled with was one of the shortest movements in the history of Christianity, and this movement was put down while sparks were spreading before it turned into a fire.

The archbishop of Toledo, Elipandus who is identified with Adoptionism emphasized that Jesus was "adopted", thus, this opinion got reactions from the Papacy. However, rather than the Papacy, the Franks undertook the fight against Adoptionism. The Frank king Charlemagne's closest advisor Alcuin put a great deal of effort in the annihilation of this heresy. According to Alcuin, God granted Charlemagne the authorization to maintain the true belief. As understood from the letters of Alcuin, Charlemagne assigned the duty to resolve this problem to Alcuin. Alcuin was undoubtedly one of the most productive people on writing letters in the middle ages. Alcuin's letters the number of which is up to 300 are important for understanding the political life of Europe in the 8th century and the ideology that the Carolingians adopted.

People who wrote anti-Adoptionist scripts including Alcuin expressed their opinions on the origin of this heresy in the first place. Arianism, Nestorianism and Islam are listed as the first reasons that come to mind in this regard. The classic but inaccurate understanding of the Middle Ages, which tends to see Islam as a deformed derivation of Christianity, made it easier for Alcuin and others to interpret the Adoptionism. The fact that Adoptionism emerged in Spain, which was Muslim at that time, was undoubtedly effective in this. However, the fact that Adoptionism emerged in a Muslim area had negative results for this heretic movement. Because Elipandus who in a way passed his opinions from a safe harbor was unable to rally too many supporters in Spain. From this point of view, unlike Arianism, Nestorianism and Bogomilism which emerged in the East of Europe in the following centuries, Adoptionism lost its energy before turning into a sect due to the dismissal and then death of its founding father.

What should be remembered at this point is that this type of heretic movements are generally known in the way conveyed to us by their enemies. For example, it is clear that the Arianism which rejects the divinity of Jesus is a Christian sect that is closer to the Islamic understanding. Although the Adoptionism which interprets the second part of trinity in a different way emerged in a Muslim geography, it should be considered a Christian understanding further away from Islam since it does not reject the trinity. Therefore, the idea that the Adoptionism was created in a planned way to get Muslim closer to Christianity should be abandoned. Because, every reference to the Christianity in the Qur'an emphasizes that the understanding of trinity cannot be accepted. Additionally, it will easily be seen that the examples of the Islamized Christians in the history are far more than the Christianized Muslims.